

Gospodarka finansowa gmin miejsko-wiejskich województwa podlaskiego

Zofia Kołoszko-Chomentowska

Politechnika Białostocka

e-mail: z.koloszko@pb.edu.pl

Piotr Selwesiuk

Urząd Gminy Orla

e-mail: pselwesiuk@hotmail.com

Streszczenie

Celem pracy była ocena gospodarki finansowej gmin miejsko-wiejskich województwa podlaskiego. Oceny dokonano na podstawie wskaźników budżetowych, na mieszkańca oraz wskaźników według zobowiązań. Analizę przeprowadzono w odniesieniu do 2016 r. Na podstawie przeprowadzonej analizy można stwierdzić, że gospodarka finansowa gmin miejsko-wiejskich jest bardzo zróżnicowana, mimo że mają one podobny potencjał gospodarczy. Zarówno dochody jak i wydatki w odniesieniu do 1 mieszkańca są znacznie niższe niż średnio w województwie i gminach wiejskich. Niska jest również samodzielność finansowa tych gmin, udział dochodów własnych w dochodach ogółem wynosił średnio 35,8% przy dużym zróżnicowaniu. Nie stwierdzono statystycznie istotnych zależności między udziałem dochodów własnych w dochodach ogółem, a udziałem wydatków inwestycyjnych w wydatkach ogółem, co można wiązać z niskimi dochodami własnymi badanych gmin i niską skłonnością do podejmowania inwestycji wymagających dodatkowego finansowania ze środków zewnętrznych. Istotną rolę w samodzielności finansowej odgrywa udział nadwyżki operacyjnej w dochodach ogółem, która wykazuje dodatnią korelację z wydatkami majątkowymi. Najwyższy udział zobowiązań w dochodach ogółem występuje w gminach o najmniejszej liczbie mieszkańców.

Słowa kluczowe

budżet, finanse gminy, samorząd lokalny

Wstęp

Podstawą prawidłowego i efektywnego funkcjonowania organów samorządowych jest zapewnienie odpowiednich środków finansowych pozwalających na realizację zadań własnych oraz zleconych władzom samorządowym. Wiąże się to z podziałem środków publicznych między władzą państwową, a władzą samorządową, co powinno odzwierciedlać potrzeby wynikające z realizacji zadań publicznych. Samorząd terytorialny jest odpowiedzialny za wypełnianie zadań i alokację środków finansowych przez niższe szczeble administracji publicznej [Dyk, 2012]. Celem polityki gospodarczej gminy jest zaspokajanie potrzeb lokalnej społeczności. Podstawą ich realizacji są środki finansowe, dlatego niezbędne jest przyjęcie określonej polityki finansowej, która pozwoli na osiągnięcie celów w możliwie najwyższym stopniu. Proces zarządzania finansami w jednostkach samorządu terytorialnego (JST) odnosi się do bieżącego ich funkcjonowania, jak również do działań strategicznych. W warunkach dynamicznych zmian otoczenia zewnętrznego na władzy lokalnej spoczywa szczególna odpowiedzialność za sytuację finansową danej jednostki [Dylewski, 2011]. Ocena gospodarki finansowej z wykorzystaniem odpowiednich narzędzi tej oceny dostarcza informacji o sytuacji bieżącej, pozwala na określenie różnic w odniesieniu do innych jednostek, a także pozwala na określenie możliwości rozwojowych.

Jako cel pracy przyjęto ocenę gospodarki finansowej gmin miejsko-wiejskich województwa podlaskiego.

1. Samodzielność finansowa gminy

Poprzez zastosowanie odpowiednich instrumentów zarządzania finansami zarządzający JST mogą wywierać wpływ na sytuację finansową jednostki samorządowej [Filipiak, 2009]. Szczególnie ważna jest samodzielność finansowa tych jednostek, która jest ściśle związana z uprawnieniami do otrzymywania własnych dochodów oraz swobodnego ich wydatkowania. Uprawnienia te stanowią konieczny, ale nie wystarczający warunek samodzielności w zakresie gospodarki finansowej. Czynnikiem decydującym o stopniu faktycznej samodzielności jest dostosowanie dochodów gminy do wydatków, które musi ona ponosić przy wykonywaniu przypisanych jej ustawowo zadań. Realizacji tych zadań towarzyszą szczególnie uwarunkowania, rzutujące znacząco na prowadzoną gospodarkę finansową, wynikające ze specyfiki usług publicznych. Wyposażenie samorządu gminnego w uprawnienia do władztwa podatkowego daje możliwość prowadzenia samodzielnej polityki podatkowej. Wyniki badań wskazują, że nie ma istotnych odmienności polityki

podatkowej gmin wiejskich w zakresie struktury zarówno podatków jak i stosowanych instrumentów względem polityk innych typów gmin [Dziuba, 2019]. Aktywność władz lokalnych w stosowaniu polityki podatkowej jest stymulatorem rozwoju ekonomicznego gminy, w konsekwencji zwiększają się wpływy podatkowe, a tym samym zwiększa się samodzielność finansowa samorządu [Dziuba, 2016]. Autonomia finansowa jednostek samorządu terytorialnego ma jednak pewne ograniczenia [Poniatowicz, 2015]. Wyniki niektórych badań wskazują, że lokalna polityka podatkowa nie zawsze jest skutecznym narzędziem kreowania rozwoju gospodarczego [Korolewska 2014]. Pojawiają się też postulaty rozszerzenia zakresu samodzielności dochodowej JST [Etel i Dowgier, 2013].

Jednostki samorządu terytorialnego w Polsce są bardzo zróżnicowane pod względem samodzielności finansowej i jest to ich cechą charakterystyczną. Gminy, jako najbardziej niejednorodne jednostki są bardziej pod tym względem zróżnicowane [Heller, 2006]. O ich samodzielności w większym stopniu decyduje typ funkcjonalny gminy związany z jej położeniem względem ośrodka miejskiego, niż inne czynniki [Kozera i Wysocki, 2015, Ossowska i Ziemińska, 2010].

Gospodarka finansowa gmin wiejskim jest przedmiotem wielu opracowań, natomiast mniej miejsca poświęca się gminom miejsko-wiejskim. Część z nich nie różni się charakterem od gmin wiejskich, pełnią bardzo podobne funkcje. W tym kontekście poznanie sytuacji finansowej tych gmin wydaje się być interesujące.

2. Materiał i metodyka

Podjęty problem opracowano na podstawie danych statystyki masowej GUS (Bank Danych Lokalnych). Ocenie poddanogospodarkę finansową 27 gmin miejsko-wiejskich województwa podlaskiego. Są one zróżnicowane pod względem liczby mieszkańców, potencjału gospodarczego i sytuacji finansowej. Na potrzeby analizy gminy podzielono na 3 grupy: grupa I – gminy o liczbie mieszkańców poniżej 5 tys.(5 gmin), grupa II – gminy w liczbie mieszkańców 5-10 tys. (14 gmin), grupa III – gminy o liczbie mieszkańców powyżej 10 tys.(8 gmin).

Zagadnienie gospodarki finansowej jest bardzo szerokie, dlatego analizę ograniczono do wybranych aspektów oceny finansowej obejmującej wskaźniki budżetowe, wskaźniki na mieszkańca i wskaźniki dla zobowiązań dłużnych. Ocenę gospodarki finansowej przeprowadzono w odniesieniu do 2016 r. Przyjęcie jednego roku badań może być dyskusyjne. W badaniach chodziło jednak o zdiagnozowanie sytuacji finansowej gmin miejsko-wiejskich na tle innych typów gmin, dlatego mniejsze znaczenie mają zmiany w czasie. Wyniki odniesiono do gmin wiejskich w województwie podlaskim lub w kraju, w zależności od dostępności danych.

Oceny dokonano na podstawie następujących wskaźników:

- wskaźniki budżetowe: udział dochodów bieżących w dochodach ogółem (%), udział dochodów własnych w dochodach ogółem (%), udział nadwyżki operacyjnej w dochodach ogółem (%), udział wydatków majątkowych w wydatkach ogółem (%), wskaźnik samofinansowania (nadwyżka operacyjna + dochody majątkowe/ wydatki ogółem wyrażony w %,
- wskaźniki na mieszkańca: transfery na mieszkańca (zł), nadwyżka operacyjna na mieszkańca (zł), zobowiązania ogółem na mieszkańca (zł),
- wskaźniki dla zobowiązań dłużnych: udział zobowiązań ogółem w dochodach ogółem (%), obciążenie dochodów ogółem wydatkami na obsługę zadłużenia (%), udział zobowiązań wymagalnych w zobowiązaniach ogółem (%).

Dla określenia zależności między wskaźnikami przeprowadzono rachunek korelacji. Macierz współczynników korelacji zawarto w tab. 5.

Analiza sytuacji finansowej jednostek samorządu terytorialnego różni się od tej na potrzeby przedsiębiorstwa, co wynika głównie ze specyfiki zadań powierzonych samorządowi. Jednostki samorządu terytorialnego powołane są do zaspokajania potrzeb lokalnej społeczności, a więc nie kierują się kategorią zysku. Różnice wynikają też z odmiennych źródeł finansowania i innego podejścia do zasad gospodarki finansowej [Dylewski i in., 2004].

3. Wyniki

W 2016 r. dochody gmin miejsko-wiejskich wynosiły 765,6 mln i stanowiły 29,8% łącznych dochodów gmin województwa podlaskiego. W przeliczeniu na 1 mieszkańca dochody wynosiły 3166 zł przy średniej wartości dla wszystkich gmin w województwie wynoszącej 5131 zł i 3637 zł w gminach wiejskich. Wydatki były również niższe, wynosiły 3043 zł na mieszkańca, co było o 41% mniej niż średnio we wszystkich gminach i o 13% mniej niż w gminach wiejskich.

Samodzielność w prowadzeniu gospodarki finansowej jest ściśle związana z uprawnieniami do otrzymywania własnych dochodów oraz swobodnego ich wydatkowania. Dane zawarte w tabeli 1 wskazują na duże zróżnicowanie badanych gmin pod względem sytuacji finansowej. O samodzielności finansowej gminy świadczy udział dochodów własnych w dochodach ogółem (WB_2). Udział dochodów własnych wynosił 35,8% przy zakresie zmienności od 18,9% w gminie Jedwabne do 59,6% w gminie Michałowo. Samodzielność finansowa określana tym wskaźnikiem jest więc niższa o 7,3 pkt proc. niż średnio dla gmin w województwie

podlaskimi i o 9,4 pkt proc. mniej niż w kraju [Budżety... , 2017, Informacja..., 2017].

W połowie gmin udział dochodów własnych nie przekraczał 34,9% (tab. 1). Duże są też różnice w wartości innych wskaźników, co wynika m.in. z polityki prowadzonej przez władze lokalne.

Tab. 1. Statystyki opisowe wskaźników budżetowych, na mieszkańca i dla zobowiązań dłużnych

Wskaźnik*	Średnia	Mediana	Minimum	Maximum	Dolny kwartyl	Górny kwartyl	Odch. stand.
WB1	96,948	97,900	86,100	99,700	95,600	99,000	3,1059
WB2	35,796	34,900	18,900	59,600	26,700	44,000	11,4867
WB3	10,737	9,200	5,300	25,100	6,800	13,600	4,7543
WB4	10,063	8,000	1,300	24,000	4,000	16,700	7,0668
WB7	203,667	149,700	62,500	458,200	125,100	254,700	122,0737
WL1	2331,855	2327,990	1412,550	3145,200	2019,910	2741,790	506,5601
WL2	404,760	352,130	178,880	882,830	234,100	550,400	181,6152
WL3	712,616	716,380	0,000	1461,330	399,680	1173,250	409,2621
WZ1	18,870	17,500	0,000	39,000	11,300	28,400	10,4854
WZ3	4,226	4,300	0,900	8,000	3,300	5,100	1,5200
WZ5	12,907	13,500	2,500	22,900	8,800	16,400	5,4803
WZ7	0,215	0,000	0,000	3,700	0,000	0,000	0,8051

*WB₁ – udział dochodów bieżących w dochodach ogółem (%); WB₂ – udział dochodów własnych w dochodach ogółem (%); WB₃ – udział nadwyżki operacyjnej w dochodach ogółem (%); WB₄ – udział wydatków majątkowych w wydatkach ogółem (%); WB₇ – wskaźnik samofinansowania (nadwyżka operacyjna + dochody majątkowe/wydatki ogółem) -(%); WL₁ – transfery bieżące na mieszkańca (zł); WL₂ – nadwyżka operacyjna na mieszkańca (zł); WL₃ – zobowiązania ogółem na mieszkańca (zł); WZ₁ – udział zobowiązań ogółem w dochodach ogółem (%); WZ₃ – obciążenie dochodów ogółem wydatkami na obsługę zadłużenia (%); WZ₅ – obciążenie dochodów własnych wydatkami na obsługę zadłużenia (%); WZ₇ – udział zobowiązań wymagalnych w zobowiązaniach ogółem (%)

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych GUS.

Dochody własne są najważniejszymi obligatoryjnymi dochodami jednostek samorządu terytorialnego. Wysokość tych dochodów uzależniona jest od sytuacji gospodarczej gminy. Są to głównie dochody własne podstawowe, a więc pochodzące z lokalnych źródeł takich jak podatki i opłaty lokalne, dochody z majątku, a także udziały w podatkach stanowiących dochód budżetu państwa: podatek dochodowy od osób fizycznych (PIT) i od osób prawnych CIT). Mówiąc o obligatoryjnych źródłach dochodów należy wspomnieć również o innych konstytucyjnie zagwarantowanych dochodach, do których należą subwencja ogólna i dotacje celowe z budżetu państwa. Są one niezależne

od źródeł znajdujących się na terenie działania jednostki samorządowej i często są nazywane dochodami uzupełniającymi [Denek i in., 2005].

Wyższe dochody własne i ich udział w dochodach ogółem świadczą o większej samodzielności jednostki samorządowej i uniezależnieniu się od transferów z budżetu państwa. Stanowią one o wielkości środków, które mogą być przeznaczone na rozwój lokalny. W badanych gminach wartość dochodów własnych w relacji do dochodów ogółem jest dodatnio skorelowany z nadwyżką operacyjną, zarówno w odniesieniu do dochodów ogółem ($r=0,4962$), jak i na mieszkańca ($r=0,4146$). Nie stwierdzono statystycznie istotnych zależności między udziałem dochodów własnych w dochodach ogółem (WB₂) a udziałem wydatków inwestycyjnych w wydatkach ogółem (WB₄). Można to wyjaśnić tym, że badane gminy charakteryzują się niskimi dochodami własnymi, a tym samym wykazują niską skłonność do podejmowania inwestycji wymagających dodatkowego finansowania ze środków zewnętrznych. Najkorzystniejszą sytuację pod tym względem mają gminy grupy trzeciej, o najwyższej liczbie mieszkańców (tab. 2). Średni udział dochodów własnych w tej grupie wynosił 43,5%, najwyższy był w gminie Supraśl (58,7%). Jest to z pewnością wynikiem korzystnego położenia tej gminy względem miasta wojewódzkiego. Bliskie sąsiedztwo miasta Białegostoku sprzyja aktywności gospodarczej mieszkańców, co przekłada się na wyższe dochody własne w budżetach jednostek samorządu terytorialnego.

Tab. 2. Wskaźniki budżetowe (%)

Gminy/ wskaźnik	WB ₁	WB ₂	WB ₃	WB ₄	W B ₇
Grupa I Kleszczele, Knyszyn, Krynki, Nowogród, Suraz	97,5 (96,0-98,8)	34,9(26,7-49,2)	9,4 (6,2-13,7)	6,5 (3,5-9,1)	233,6 (77,6-429,2)
Grupa II Ciechanowiec, Czyżew, Drohiczyn, Goniądz, Jedwabne, Lipsk, Michałowo, Rajgród, Stawiski, Suchowola, Szczuczyn, Szepietowo, Tykocin, Zabłudów	96,2 (93,6-99,7)	31,7 (18,9-59,6)	10,3 (5,5-15,6)	10,9 (2,7-24,0)	186,1 (62,5-458,2)
Grupa III Choroszcz, Czarna Białostocka, Dąbrowa Białostocka, Łapy, Mońki, Sokółka, Supraśl, Wasilków	97,9 (95,0-99,7)	43,5 (30,3-58,7)	12,4 (5,3-25,1)	10,8 (1,3-22,9)	226,1 (104,4-436,6)

Źródło: dane GUS.

Warto też zwrócić uwagę na dochody bieżące, które stanowią średnio 96,9%, przy zakresie zmienności 93,6- 99,7%. Zgodnie z ustawą o finansach publicznych dochody bieżące powinny pokrywać wydatki bieżące. W badanych gminach zasada ta została spełniona, o czym świadczy dodatni wynik między tymi wielkościami określany jako nadwyżka operacyjna. Nadwyżka operacyjna jest często określana jako najbardziej syntetyczny wskaźnik sytuacji finansowej gminy, informuje bowiem o tym, ile środków pozostaje do dyspozycji po pokryciu wydatków związanych z bieżącym jej funkcjonowaniem. Występowanie nadwyżki operacyjnej zwiększa możliwości w zakresie realizacji projektów inwestycyjnych, które służą rozwojowi gminy. W ocenie sytuacji finansowej jednostki samorządowej istotny jest udział nadwyżki operacyjnej w dochodach ogółem. Wskaźnik ten jest bowiem odzwierciedleniem stopnia samodzielności finansowej danej jednostki i możliwości inwestycyjnych.

Analiza danych wskazuje, że w badanych gminach udział nadwyżki operacyjnej w dochodach ogółem (WB₃) był bardzo zróżnicowany, od 5,3% w gminie Dąbrowa Białostocka do 25,1% w gminie Supraśl (tab.2). Wskaźnik ten jest wysoko dodatnio skorelowany z udziałem wydatków majątkowych w wydatkach ogółem ($r = 0,6425$), a więc potencjalne możliwości realizacji inwestycji są tym większe, im wyższa jest wypracowana nadwyżka operacyjna. Natomiast ujemnie na działalność inwestycyjną wpływają transfery bieżące ($r = -0,3995$). Wyniki te potwierdzają merytoryczne walory tego wskaźnika w ocenie sytuacji finansowej i podejmowania projektów rozwojowych.

Możliwości realizacji inwestycji należałoby analizować biorąc pod uwagę również inny wskaźnik, a mianowicie wskaźnik samofinansowania (WB₇), w konstrukcji tego wskaźnika uwzględnia się bowiem, oprócz nadwyżki operacyjnej, dochody majątkowe. Stwierdzono istotną dodatnią zależność między wskaźnikiem samofinansowania a udziałem dochodów bieżących w dochodach ogółem ($r = 0,3818$) oraz ujemną korelację między wskaźnikiem samofinansowania a udziałem wydatków majątkowych w wydatkach ogółem ($r = -0,6977$). Z przedstawionych danych wynika, że obliczone wskaźniki mają wartość informacyjną (teoretyczną), o rzeczywistym przeznaczeniu środków decydują samorządy. Inwestowanie uwarunkowane jest wieloma czynnikami. Możliwości finansowania rozwoju środkami własnymi mają tylko nieliczne gminy, natomiast w przypadku większości z nich projekty rozwojowe wymagają zasilania zewnętrznego. Udział wydatków majątkowych w wydatkach ogółem (WB₄) wskazuje, że gminy finansują głównie zadania związane z bieżącym funkcjonowaniem, na realizację inwestycji pozostaje niewiele środków. W 2016 r. 17 z badanych gmin przeznaczyło na wydatki majątkowe mniej niż 10% wydatków ogółem, a 9 z nich mniej niż 5%. W skali całego kraju udział wydatków

inwestycyjnych wynosił 17,3% w gminach miejsko-wiejskich i 19,5% w gminach wiejskich [GUS, 2017]. Z przedstawionych danych wynika, że w większości gmin miejsko-wiejskich województwa podlaskiego wskaźnik ten był znacznie niższy.

Tab. 3. Wskaźniki na mieszkańca (zł)

Gminy /wskaźnik	WL ₁	WL ₂	WL ₃
Grupa I Kleszczele, Knyszyn, Krynki, Nowogród, Suraz	2 405 (2041-2735)	356 (216-595)	499 (272-760)
Grupa II Ciechanowiec, Czyżew, Drohiczyn, Goniądz, Jedwabne, Lipsk, Michałowo, Rajgród, Stawiski, Suchowola, Szczuczyn, Szepietowo, Tykocin, Zabłudów	2 586 (1744-3145)	168 (203-663)	849 (0-1461)
Grupa III Choroszcz, Czarna Białostocka, Dąbrowa Białostocka, Łapy, Mońki, Sokółka, Supraśl, Wasilków	1 842 (1412-2364)	375 (195-649)	607 (373-1319)

Źródło: dane GUS.

Z zaciąganiem zobowiązań wiąże się obciążenie budżetu spłatą zadłużenia. W strukturze zadłużenia najważniejszą pozycję stanowią zobowiązania z tytułu kredytów i pożyczek. Potwierdza to współczynnik korelacji między udziałem zobowiązań ogółem w dochodach a obciążeniem dochodów wydatkami na obsługę zadłużenia ($r=0,4950$) i obciążeniem dochodów własnych wydatkami na obsługę zadłużenia ($r=0,5324$). W badanych gminach średni udział zobowiązań w dochodach ogółem wynosił 18,87%, przy zakresie zmienności od 0 do 39% (tab.4). Najbardziej zadłużone były gminy grupy III, a więc gminy o najwyższych dochodach własnych i najwyższym udziale wydatków majątkowych w wydatkach ogółem. Można przypuszczać, że procesy inwestycyjne w tym przypadku były bardziej zaawansowane niż w pozostałych gminach, w których zadłużenie było znacznie niższe. W 15 gminach zadłużenie wynosiło do 20% dochodów ogółem, w tym w 5 gminach do 10%. Dane te świadczą o ostrożności władz lokalnych w odniesieniu do ryzyka związanego z korzystaniem ze środków zwrotnych.

W 2016 r. skali kraju udział gmin o zadłużeniu do 40% dochodów ogółem wynosił 89% gmin zadłużonych, a w strukturze zadłużenia 99,2% stanowiły zobowiązania właśnie z tytułu zaciągniętych pożyczek i kredytów [Informacja ..., 2017].

Tab. 4. Wskaźniki dla zobowiązań dłużnych (%)

Gminy/wskaźnik	WZ ₁	WZ ₃	WZ ₅	WZ ₇
Grupa I Kleszczele, Knyszyn, Krynki, Nowogród, Suraz	16,8 (6,5-19,5)	3,8 (2,3-4,5)	11,4 (6,6-15,0)	0
Grupa II Ciechanowiec, Czyżew, Drohiczyn, Goniądz, Jedwabne, Lipsk, Michałowo, Rajgród, Stawiski, Suchowola, Szczuczyn, Szepietowo, Tykocin, Zabłudów	6,8 (0-38,7)	4,1 (0,9-6,1)	14,2 (2,5-22,9)	0
Grupa III Choroszcz, Czarna Białostocka, Dąbrowa Białostocka, Łapy, Mońki, Sokółka, Supraśl, Wasilków	18,3 (9,2-39,0)	4,7 (2,4-8,0)	11,6 (4,5-21,0)	0,7 (0-3,7)

Źródło: dane GUS.

Tab. 5. Macierz współczynników korelacji między badanymi wskaźnikami

Zmienna	WB ₁	WB ₂	WB ₃	WB ₄	WB ₇	WL ₁	WL ₂	WL ₃	WZ ₁	WZ ₃	WZ ₅	WZ ₇
WB ₁	1,000											
WB ₂	0,1537	1,000										
WB ₃	-0,1763	0,4962	1,000									
WB ₄	-0,5847**	0,2036	0,6425**	1,000								
WB ₇	0,3818*	0,0857	-0,1504	- 0,6977**	1,000							
WL ₁	-0,2465	-0,9141	-0,3995*	-0,1567	- 0,0120	1,000						
WL ₂	-0,3310	0,4146**	0,9545***	0,6731**	- 0,1158	-0,2281	1,000					
WL ₃	-0,4105**	-0,2228	-0,1965	-0,0838	0,1713	0,2953	-0,0894	1,000				
WZ ₁	-0,2727	-0,1910	-0,2434	-0,1542	0,1871	0,1864	-0,1934	0,9702***	1,000			
WZ ₃	-0,2110	0,0298	0,1207	-0,0693	0,1235	-0,0334	0,0827	0,4721**	0,4950**	1,000		
WZ ₅	-0,3334	- 0,6372**	-0,2400	-0,1728	0,0191	0,6132**	-0,1968	0,5539**	0,5324**	0,7080**	1,000	
WZ ₇	0,0700	0,3263	0,2980	0,2832	- 0,2336	-0,3523	0,2166	-0,2127	-0,1948	-0,0990	-0,2662	1,000

współczynniki korelacji są istotne przy $p < 0,05$; * zależność niska, ** zależność umiarkowana, *** zależność wysoka (Nazarko i in. 2004)

Źródło: obliczenia własne.

Podsumowanie

Sytuacja finansowa gmin miejsko-wiejskich województwa podlaskiego wskazuje, jak bardzo zróżnicowany jest potencjał gospodarczy tych gmin. Jest on wypadkową uwarunkowań ekonomicznych, społecznych i kulturowych. Zarówno dochody jak i wydatki w odniesieniu do 1 mieszkańca są znacznie niższe niż średnio

w gminach województwa i gminach wiejskich w kraju. Najwyższym udziałem dochodów własnych charakteryzują się gminy o liczbie mieszkańców powyżej 10 tys. (43,5%), natomiast największe różnice w wartości tego wskaźnika występują w gminach o liczbie mieszkańców 5-10 tys. (od 18,9% do 59,6%).

Istotne znaczenie w ocenie samodzielności finansowej ma nadwyżka operacyjna i jej udział w dochodach ogółem. Występowanie nadwyżki operacyjnej zwiększa możliwości gminy w zakresie realizacji inwestycji. Generalnie samodzielność finansowa badanych gmin jest niska, wyjątek stanowią cztery gminy, w których udział dochodów własnych był wyższy niż średnia dla tej grupy gmin. W gminach o wyższych dochodach własnych udział wydatków majątkowych w wydatkach ogółem też był najwyższy. Dotyczy to gmin położonych w sąsiedztwie ośrodka pełniącego rolę regionalnego centrum życia gospodarczego. Pozostałe gminy, pod względem gospodarki finansowej, są bardziej zbliżone do gmin wiejskich. Status gminy miejsko-wiejskiej w większości przypadków jest więc bardziej sprawą prestiżową. Niską samodzielność finansową tych gmin należy raczej łączyć z niską aktywnością ekonomiczną mieszkańców i peryferyjnością.

Literatura

1. Budżety jednostek samorządu terytorialnego w województwie podlaskim w 2016 r. (2017), Urząd Statystyczny w Białymstoku, Białystok
2. Denek E., Sobiech J., Wolniak J. (2005), *Finanse publiczne*, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa
3. Dyk M. (2012), *Podstawy gospodarki finansowej gmin*, Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, 268, s. 155-167
4. Dylewski M., Filipiak B., Gorzałczyńska-Koczkodaj M. (2004), *Analiza finansowej jednostek samorządu terytorialnego*, Wydawnictwo Municipium, Warszawa
5. Dylewski M. (2011), *Elastyczność zarządzania finansami samorządowymi w warunkach wahań koniunkturalnych*, w: Owsiak S. (red.), *Nowe zarządzanie finansami publicznymi w warunkach kryzysu*, Wydawnictwo PWE, Warszawa
6. Dziuba J. (2016), *Zróźnicowanie fiskalnych skutków polityki podatkowej jednostek samorządu terytorialnego*, *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska Lublin, Sectio H, Oeconomia* 50, s. 351-360
7. Dziuba J. (2019), *Polityka podatkowa gmin wiejskich w Polsce w latach 2006-2017*, *Zeszyty Naukowe SGGW, Ekonomia i Organizacja Gospodarki Żywnościowej*, 125, s. 33-43
8. Etel L., Dowgier R. (2013), *Podatki i opłaty lokalne – czas na zmiany*, Wydawnictwo Temida 2, Białystok

9. Filipiak B. (red.), (2009), *Metodyka kompleksowej oceny gospodarki finansowej jednostek samorządu terytorialnego*, Wydawnictwo Difin, Warszawa
10. GUS (2017), *Bank Danych Lokalnych* (www.stat.gov.pl)
11. Heller J. (2006), *Samodzielność finansowa samorządów terytorialnych w Polsce*, *Studia Regionalne i Lokalne*, 2(24), s. 137-151
12. *Informacja o wykonaniu budżetów jednostek samorządu terytorialnego*, Rada Ministrów, Warszawa
13. Korolewska M. (2014), *Polityka podatkowa gmin i miast na prawach powiatu w zakresie podatku od nieruchomości a wspieranie przedsiębiorczości przez samorząd terytorialny*, *Studia BAS*, 1(37), s. 85-108
14. Kozera A., Wysocki F. (2015), *Typ funkcjonalny a samodzielność finansowa gmin wiejskich województwa wielkopolskiego*, *Roczniki Naukowe Stowarzyszenia Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu*, 17(6), s. 133-139
15. Nazarko J., Chodakowska E., Chraślowska J., Filipkowski P., Halicka K., Jakuszewicz I., Jurczuk A. (2004), *Prognozowanie w zarządzaniu przedsiębiorstwem. Prognozowanie na podstawie szeregów czasowych*, Oficyna Wydawnicza Politechniki Białostockiej, Białystok, s. 1-67
16. Ossowska L., Ziemińska A. (2010), *Kondycja finansowa gmin wiejskich i miejsko-wiejskich województwa pomorskiego*, *Journal of Agribusiness and Rural Development*, 4(18), s. 73-85
17. Poniatowicz M. (2015), *Determinanty autonomii dochodowej samorządu terytorialnego w Polsce*, *Nauki o Finansach* 1(22), s. 11-30

Financial economy of urban-rural municipalities of the Podlaskie voivodeship

Abstract

The goal of this study was to evaluate the financial economy of urban-rural municipalities of the Podlaskie voivodeship. Evaluation was conducted on the basis of budget indicators, per resident (per capita), and indicators associated with liabilities. Analysis was conducted with respect to 2016. Based on the conducted analysis, it can be stated that the financial economy of urban-rural municipalities varies greatly despite these municipalities having similar economic potential. Both incomes and expenditures per capita are substantially lower than the average for the voivodeship and for rural municipalities. The financial independence of these municipalities is also low, and the share of own incomes in total incomes amounted to 35.8% on average with high variation. No statistically significant dependencies

were found between the share of own income in total income and the share of investment expenditures in total expenditures, which may be linked to the low own incomes of the studied municipalities and their low tendency to undertake investments requiring additional financing from external sources. The share of the operational surplus in total income plays a significant role in financial independence and exhibits a positive correlation with asset expenditures. The greatest share of liabilities in total income occurs in municipalities with the lowest number of residents.

Keywords

budget, commune finance, local government